

ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

У статті висвітлено характер зв'язку між обсягом прямих іноземних інвестицій та економічним розвитком країни. У статті розкриваються як переваги, так і недоліки залучення й функціонування іноземних інвестицій для економіки країни, що їх приймає.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, економічний розвиток, переваги та недоліки іноземних інвестицій.

В данной статье рассматриваются характер связи между объемом прямых иностранных инвестиций и экономическим развитием страны. В статье раскрываются как преимущества, так и недостатки привлечения и функционирования иностранных инвестиций для экономики принимающей страны.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, экономическое развитие, преимущества и недостатки иностранных инвестиций.

In this article are considered nature of communication between the volume of direct foreign investments and economic development of the country. In article advantages and disadvantages of attraction and functioning of foreign investments for host country economy reveal.

Key words: direct foreign investments, economic development, advantages and disadvantages of foreign investments.

Постановка проблеми. Розвиток інвестиційних процесів має особливе значення для економіки країни, її економічного розвитку та розширення ринкових можливостей. В економіці України склалась ситуація, коли потреба у фінансових ресурсах зростає швидкими темпами, а можливість забезпечення цими ресурсами недостатня. За цих умов зростає значення міжнародної інвестиційної діяльності підприємств.

Світова практика використання прямих інвестицій доводить, що вони являють собою один з найбільш ефективних інструментів залучення національної економіки у світове господарство, і, що особливо важливо, саме виробничого залучення, а не лише на рівні організації зв'язків у сфері обігу. В сучасних умовах важливого значення набуває пошук оптимальних та ефективних механізмів участі української економіки в системі світового господарства через розширення співробітництва, пов'язаного з міжнародною міграцією капіталу і, перш за все, – прямими іноземними інвестиціями.

Актуальність питання щодо залучення прямих інвестицій в економіку України зумовлена стрімким нарощуванням негативних тенденцій в інвестиційному секторі країни (відсутність мотивацій до інвестування, недостатнє нагромадження ресурсів практично усіма основними групами інвесторів, їх відокремленість від сучасних потреб економіки, широкі масштаби відтоку капіталу за кордон тощо). Неприятливий інвестиційний клімат є основною перешкодою в залученні значних інвестицій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Теоретичні та практичні аспекти залучення іноземних інвестицій у вітчизняну економіку висвітлено у працях багатьох вчених, таких як: Гальчинський А. С., Малай А. О., Феняк Л. А., Сідлецький А. Ю. та ін.

Метою статті є визначення впливу іноземних інвестицій на економічний розвиток країни. Досягнення зазначеної мети потребує вирішення переліку таких завдань:

– визначити характер взаємозв'язку між рівнем іноземних інвестицій та економічним розвитком країни;

– визначити переваги і недоліки залучення й функціонування іноземних інвестицій для економіки приймаючої країни.

Виклад основного матеріалу. Обсяг залучення іноземних інвестицій визначає рівень їхнього розвитку та можливість ефективного використання. Недостатнє їх залучення може суттєво сповільнити розвиток окремої галузі, так і економіки в цілому.

Важливість прямих іноземних інвестицій значно зросла у 80-90-х роках минулого століття, коли їх почали розглядати як один з основних засобів інтеграції національної економіки у світове господарство на основі перенесення виробничих потужностей, переведення капіталу, передавання технології, управлінського досвіду і навичок, інновацій у приймаючу країну, нерідко в більшу економіку [6].

При прийнятті рішення щодо розміщення виробництва в тій чи іншій країні іноземний інвестор, насамперед, оцінює її потенційний інвестиційний ринок. Визначення інвестиційної привабливості країни належить до складних завдань. Міжнародні агентства як основні параметри використовують макроекономічні показники, а саме: динаміку приросту ВВП, обслуговування внутрішнього та зовнішнього боргу та ін.

Так, за рейтингом Economist Intelligence Unit (EIU), Україна за показниками якості бізнес-середовища посідає 75 місце серед 82 країн. Незважаючи на прогнози цієї організації щодо певного зростання рейтингу протягом 2007-2012 рр. (на 5 позицій), Україна й надалі суттєво відстає від основних конкурентів за іноземні інвестиції на світовому ринку.

Станом на 01.01.2012 року, обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну з країн ЄС становив 31350,5 млн дол. США. Найбільшими інвесторами є Кіпр – 8593,2 млн, Німеччина – 6613,0 млн,

Нідерланди – 4002,0 млн та Австрія – 2604,1 млн доларів США. Натомість прями іноземні інвестиції з України в ці країни ЄС становили: 5778,5 млн, 2,7 млн, 2 млн та 5,1 млн доларів США відповідно. Як бачимо, кількість інвестицій які вкладають в нас, та ті, які ми вкладаємо в ці країни, значно відрізняються.

Динаміка та обсяг ринку країни часто є визначальним мотивом припливу прямих інвестицій. Емпіричні дослідження свідчать, що країни зі швидко зростаючими ринками є об'єктами активної інвестиційної діяльності. За кількістю споживачів Україна є потенційно великим ринком у Європі. Відносна ненасиченість українського ринку після розпаду СРСР, менший рівень конкуренції робить його досить перспективним для іноземних інвесторів. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій за 2012 р., внесених в Україну, склав 49,4 млрд дол. США, що в розрахунку на одну особу становить 1084,3 дол. США (рис. 1). Останніми роками відбувається поступове збільшення надходжень інвестицій у країну [2].

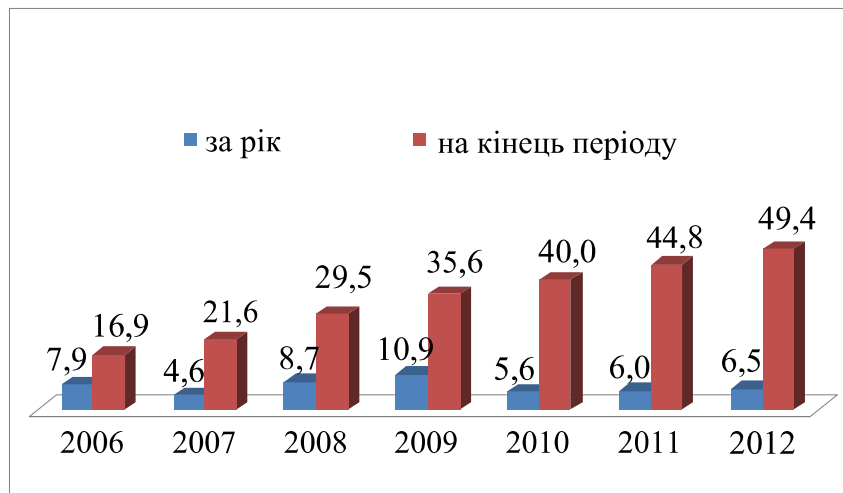

Рис.1. Обсяг прямих іноземних інвестицій, млрд доларів США

Важливим є також, що поживлення економічних процесів в Україні, прагнення якомога ефективніше реалізувати власний соціально-економічний потенціал значним чином залежить від ефективності державної політики в контексті залучення іноземних інвестицій, що справлятимуть конструктивний вплив на мікро- та макrorівень розвитку економіки України, наявності сприятливого інвестиційного клімату та високої інвестиційної привабливості.

За оцінками Міністерства економіки, загальна потреба в інвестиціях для структурної перебудови економіки України становить від 140 до 200 млрд дол. США, а щорічна потреба – близько 20 млрд дол. США. Обсяг необхідних іноземних інвестицій в економіку України становить 40-60 млрд дол. США. За оцінками експертів Світового банку, для досягнення рівня США Україні потрібно загалом 4 трлн дол. США [1].

Для вирішення перешкод, що створюють несприятливий інвестиційний клімат, необхідними завданнями державної політики слід назвати: формування стратегічних пріоритетів розвитку національної

економіки, а також удосконалення нормативно-правових актів, що приймаються з метою сприятливого інвестиційного клімату України.

До основних завдань інвестиційної політики належать:

- вибір і підтримка розвитку окремих галузей господарства;
- підтримка розвитку малого та середнього бізнесу;
- забезпечення збалансованості в розвитку всіх галузей економіки України;
- забезпечення конкурентоспроможності сучасної продукції [5].

Іноземні інвестиції також слід розглядати як чинники перспективного розвитку регіонів. Регіональні особливості інвестиційної діяльності в перехідний період формувалися під впливом розвитку територій та інтенсивності просування реформ, що історично склалися. Найчастіше класифікація регіонів за рівнем економічного розвитку базується на показниках ВВП, кінцевого споживання й інвестицій на душу населення.

Іноземні інвестиції необхідні для розвитку національної економіки, проте це може мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Іноземні інвестиції сприяють економічному зростанню приймаючої економіки на основі ефективнішого використання національних ресурсів. Можна виділити два канали ефективності:

1. Прихід іноземних фірм на національний ринок призводить до заміщення чи витіснення менш ефективних національних компаній, що спричинює перерозподіл внутрішніх ресурсів між більш і менш рентабельними компаніями і сприяє зростанню середнього рівня продуктивності праці і середніх доходів на душу населення у приймаючій країні.

Іноземні інвестори не одержують економічних переваг від зростання продуктивності праці у вигляді більшого прибутку на відміну від резидентів приймаючої країни, які мають вищий середній рівень доходів за рахунок припливу прямих іноземних інвестицій.

Створення закордонних філій і дочірніх компаній сприяє підвищенню середнього рівня продуктивності праці. Розрізняють дві основні причини цього явища:

- іноземні компанії мають вищий рівень вкладення капіталу на одиницю праці, що безпосередньо впливає на зростання продуктивності праці;
- як правило, іноземні компанії – більшої структури (порівняно з національними фірмами) і сприяють зростанню продуктивності праці за рахунок так званого ефекту масштабу.

Крім того, в іноземних компаніях вищий середній рівень заробітної плати з урахуванням того, що певна частка зростання середньої продуктивності пов'язана з припливом прямих іноземних інвестицій, проходить через місцеві фактори виробництва.

2. Другий канал ефективності іноземних інвестицій пов'язаний із посиленням конкуренції на місцевих ринках за рахунок іноземних компаній. Діяльність останніх спонукає національні фірми працювати ефективніше [3].

У такий спосіб діяльність закордонних фірм сприяє швидкій передачі нової і передової технології й удосконаленій практики менеджменту місцевим фірмам на основі вертикально інтегрованих зв'язків і так званого показового (чи демонстраційного) ефекту.

Позитивний вплив прямих іноземних інвестицій проявляється також через зростання і зміцнення підприємств з іноземною участю та їх вплив на підприємницьку діяльність національних виробників (іноземні підприємства та підприємства з іноземною участю є найбільш динамічними і продуктивними, що посилює мотивацію національних виробників до використання їхніх переваг, у тому числі технологічних та управлінських, для забезпечення власної конкурентоспроможності).

Це одна сторона впливу ПІІ на економіку та розвиток. Проте існує низка негативних тенденцій, які складають вагомий частку у визначенні впливу інвестицій.

Така думка випливає з того, що переваги, які отримує країна-імпортер інвестицій у короткостроковому періоді не завжди з часом трансформуються в довгострокові переваги. Іноземні інвестори можуть просто ефективно експлуатувати наявні переваги країни-імпортера інвестицій. Завданням економічної політики такої країни в цьому випадку є забезпечення умов для досягнення довгострокових переваг. Існує низка чинників, які є визначальними для успішності цього процесу: наявність торговельних бар'єрів; економічна конкурентоспроможність; сприятливе інвестиційне середовище; стратегії ТНК щодо даної країни [3].

Залучення фінансових інвестицій може мати низку негативних наслідків, причому як для країни-імпортера інвестицій, так і для країни, що здійснює інвестування. Причини негативних наслідків для країни-реципієнта є такими:

- зростання частки іноземного капіталу не обов'язково означає зростання обсягу реального необоротного капіталу. Виходячи з технологічних переваг, підвищення середньої продуктивності відбувається за умови надходження одиниці капіталу з продуктивністю вище середньої. Наприклад, додаткове залучення прямих іноземних інвестицій може також призводити до витіснення місцевих фірм із ринку. Якщо надходження прямих іноземних інвестицій призводить до витіснення місцевих фірм, що знаходяться на низькому рівні продуктивності, середній рівень продуктивності місцевих компаній зростає. Негативним буде лише зменшення зайнятості. Однак, якщо надходження прямих іноземних інвестицій буде призводити до витіснення найкращих місцевих компаній, оскільки ті обслуговують такий самий ринковий сегмент, як і компанія-інвестор, у такому випадку середня продуктивність місцевих компаній погіршиться одночасно із погіршенням ситуації зайнятості на даному сегменті ринку;

- надходження фінансових інвестицій зменшує стимули для інвестування місцевими компаніями через збільшення вартості капіталу, переманювання висококваліфікованих робітників. Зростання продуктивності, в тому числі і людського капіталу, як правило, супроводжується звільненням робочої сили. Скорочення зайнятості, поряд із низькими темпами росту заробітних плат, може призвести до загального скорочення попиту, і, як наслідок, випуску продукції в даному регіоні або країні. Проблема може ускладнюватись за умови, що даний сектор є експортно-орієнтованим, а використовує значну частку імпортованих проміжних продуктів. Графічно, загальний вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток наведено на рис. 2. Загальний вплив залежить від співвідношення впливу зазначених факторів. Наприклад, якщо переважатимуть непрямі негативні ефекти, то загальний вплив буде від'ємним.

Деякі досліджень, проведених західними економістами підтверджують той факт, що за певних умов фінансові інвестиції можуть сповільнювати економічний розвиток.

Рис. 2. Шляхи впливу фінансових інвестицій на економічний розвиток

Дослідження, проведене Дж. Менсінджером у 2003 році із застосуванням тесту причинно-наслідкового зв'язку Гранджера, виявило від'ємну залежність між прямими іноземними інвестиціями та економічним зростанням у восьми країнах Центральної та Східної Європи протягом 1994–2001 років. Негативний вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток у даних країнах у 1994–2001 роках пояснюється характером іноземних інвестицій, який тоді переважав – переважну частину прямих іноземних інвестицій становили не інвестиції в нові підприємства (greenfield investments), а поглинання та приватизація місцевих підприємств іноземними інвесторами. Було виявлено такі можливі негативні наслідки впливу фінансових (прямих іноземних) інвестицій на економічний розвиток:

- фінансові інвестиції не призводять до зростання валового нагромадження капіталу, якщо переважними формами інвестування є поглинання та поспішна й непрозора приватизація місцевих компаній, а не створення нових підприємств;

- надходження фінансових інвестицій корелює із погіршенням дефіциту рахунку поточних операцій (через погіршення товарного балансу), якщо надходження коштів від поглинання місцевих компаній спрямовуються на імпорт споживчих товарів;

- у довгостроковому періоді, репатріація іноземним інвестором прибутків (у вигляді дивідендів чи шляхом застосування спеціальних схем) також впливає на погіршення рахунку поточних операцій;

- надходження фінансових інвестицій може корелювати із зростанням іноземного боргу, оскільки підприємства з іноземними інвестиціями мають кращі

кредитні рейтинги й більше можливостей залучати іноземне боргове фінансування, особливо в умовах недостатнього розвитку місцевої фінансової системи;

- інвестиції можуть не призводити до «ефектів перетікання» [3].

Позитивні екстерналії від фінансових інвестицій в українську економіку виявляються при наявності певних передумов. Основними передумовами є такі:

- достатня здатність місцевих виробників інвестувати в переймання та засвоєння іноземних технологій та навичок;

- наявність достатньої конкуренції в галузях, у які залучаються прямі іноземні інвестиції, проведення справедливої конкурентної політики в країні;

- збереження та розвиток ділових зв'язків між підприємствами з іноземними інвестиціями та місцевими підприємствами без іноземних інвестицій;

- відсутність концентрації фінансових інвестицій у сферах торгівлі та фінансів, їх надходження в галузі обробної промисловості;

- стимулювання інвестицій у створення нових підприємств, а також створення нових виробничих потужностей на підприємствах, що існують.

Сумарна дія усіх чинників, деякі з яких можуть впливати на економічний розвиток негативно, а деякі – позитивно, відображає багатогранний вплив фінансових інвестицій на економічний розвиток країни-імпортера інвестицій, зокрема України.

Висновки. Таким чином, існує негативний та позитивний вплив інвестицій на економіку країни, тому важливо посилити регулятивну функцію держави щодо пропорцій внутрішнього і зовнішнього інвестування. Необхідно, щоб заходи відповідної

політики були синхронізованими з масштабами і напрямами ринкової трансформації. Тому для того, щоб фінансові інвестиції стали джерелом економічного розвитку, необхідні передумови: здорова конкуренція в галузях, до яких надходять інвестиції; здатність виробників інвестувати в технології; антимонопольна політика в країні; збереження ділових зв'язків між підприємствами, що ввійшли до складу міжнародних компаній, та місцевими підприємствами; відсутність концентрації

фінансових інвестицій в окремих регіонах. За відсутності даних передумов, фінансові інвестиції можуть негативно впливати на економічний розвиток як у коротко-, так і в довгостроковому періоді. Проведений аналіз для України показує суттєвий позитивний вплив залучених фінансових інвестицій на економічний розвиток у поточному та в наступних періодах, що свідчить про необхідність підвищувати ефективність механізмів залучення фінансових інвестицій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальчинський А. С. Іноземні інвестиції: проблеми та перспективи / А. С. Гальчинський // Дзеркало тижня. – 2005. – № 36 (564).
2. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності: статистичний збірник / Держкомстат України. – К., 2012. – 67 с.
3. Малай А. О. Вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток приймаючої країни / А. О. Малай // Інвестиції: практика та досвід : Науково-практичний журнал. – К. – С. 21–24.
4. Подвисоцький Ю. А. Прямі іноземні інвестиції в Україні та фактори, що на них впливають / Ю. А. Подвисоцький // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2008. – № 2. – С. 245–249.
5. Феняк Л. А. Вплив іноземних інвестицій на економіку України [Електронний ресурс] / Л. А. Феняк, А. Ю. Сідлецький. – Режим доступу : <http://intkonf.org/fenyak-la-sidletskiy-ayu-vpliv-inozemnih-investitsiy-na-ekonomiku-ukrayini/>.
6. Шиян Д. В. Економічне зростання та інвестиції: нові підходи до аналізу взаємозв'язку / Д. В. Шиян // Матеріали конференції, м. Київ, 23-24 жовтня 2008 р. // РВПС України НАН України. – К., 2008. – 4.1. – С. 155–159.